

“Bestaansrecht waterschappen niet afkopen”

‘Sprankelend, bijzonder, grenzeloos’ is de titel van het jubileumboek, uitgegeven ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van Waterschap Roer en Overmaas in 2007. Het zal voor iedereen duidelijk zijn dat waterschappen in de boven NAP gelegen delen van ons land een andere rol gespeeld hebben en nog steeds spelen dan de collega’s van ‘beneden NAP’. Dat Zuid-Limburg daarbij het meest afwijkt van het Nederlandse polderlandschap behoeft geen nadere toelichting. Wat de waterschapstaak daar nu exact inhoudt, is daardoor des te intrigerender. Zeker in het licht van de kwalificatie die het jubileumboek eraan geeft. Het verslag van een gesprek met dr. Jan Schrijen, voorzitter van dit waterschap in het kantoor in Sittard, op de plaats waar het geboortehuis van Toon Hermans stond.

Hoe bevalt het u als dijkgraaf?

“In Limburg heeft een waterschap een voorzitter. Dat accentueert meteen al dat waterschappen hier een andere ontstaans-geschiedenis hebben dan die in het westen van Nederland. Hier is het eerste waterschap ontstaan rond 1880, ingesteld door koning Willem III om een paar honderd meter Maasdijk te beheren. Tussen 1920 en 1930 begonnen bovenstrooms gelegen grond-eigenaren mee te betalen aan maatregelen die nodig waren om overstroming van landerijen benedenstrooms te verminderen. Het voormalige waterschap van de Geleen-en Molenbeek met Zijtakken bijvoorbeeld dateert van 1932. Wel werd in 1972 het Zuiveringschap Limburg opgericht, belast met het waterkwaliteitsbeheer in de gehele provincie. De taken van het zuivering-schap zijn sinds 2004 ondergebracht bij Waterschapsbedrijf Limburg in Roermond, een gemeenschappelijke dochter van de twee Limburgse waterschappen Roer en Overmaas in Sittard en Peel en Maasvallei in Venlo. Het laboratorium is inmiddels verkocht aan Intertek, een bedrijf dat eigenaar is van vele grote laboratoria over de gehele wereld. Eerst had DSM zijn milieu-laboratorium, dat relatief veel bodem- en luchtonderzoek deed aan Intertek verkocht. Omdat bij Intertek toen relatief weinig deskundigheid op watergebied aanwezig was, heeft men contact gelegd met het Waterschapsbedrijf Limburg. Daar liep een onderzoek naar mogelijkheden voor schaalvergroting. Uiteindelijk leidde dit tot een volledige overname. Een groep van 20 medewerkers is mee overgegaan.”

Tot ieders tevredenheid?

“Zo’n overgang roept uiteraard veel emotie op. Maar voor de betreffende medewerkers biedt een *setting* van 250 mensen meer ontwikkelingsmogelijkheden dan een groep van 25. Voor de waterschappen geldt in elk geval dat de kosten voor laboratorium-onderzoek na een afgesproken periode aanzienlijk zullen dalen. Voor het waterschap

is een laboratorium een meetfabriek. Een laboratorium wordt steeds meer geautomatiseerd. Als je als waterschap zelf te weinig gebruik maakt van nieuwe meetapparaten, dan worden investeringen om bij de tijd te blijven relatief duur. Het denkwerk, het interpreteren van de meetgegevens en het verbeteren van de situatie in de beken, gebeurt natuurlijk wel bij de waterschappen. Die kennis hebben we in huis.”

“Het Waterschapsbedrijf verleent sinds kort ook geen Wvo-vergunningen meer. In het kader van de nieuwe Waterwet is het kwaliteitsaspect onderdeel geworden van de integrale watervergunning die de ‘moeders’ verlenen. Het Waterschapsbedrijf doet dus alleen nog het zuiveringsbeheer en de belastingheffing. Die laatste taak denken we uit te gaan breiden met gemeentelijke belastingheffing. Voor de gemeente Venlo doen wij dat sinds 1 januari 2009 al. Binnenkort zullen de Limburgse waterschappen en de gemeente Venlo een gemeenschappelijke regeling sluiten. We gaan ervan uit dat meer gemeenten zich daarbij aansluiten. De basisgegevens die waterschappen en gemeenten gebruiken, zijn voor 90 procent dezelfde. Daar zijn dus kosten te besparen. Overigens werken we ook al samen met het Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden in Utrecht. Ook daar wordt gezocht naar samenwerking met de gemeente Utrecht.”

Wat maakt dit gebied zo bijzonder?

“Het meest bijzondere zijn de droge waterschapswerken. In dit heuvelland hebben we zo’n 350 buffers om het water bij zware regen te bergen. Buffers die droog staan en die men niet als zodanig ziet, omdat ze zorgvuldig in het landschap zijn ingepast. Reden waarom we er een bordje bijzetten. Regenwaterbuffers zijn nodig om water- en modderoverlast als gevolg van bodemerosie te voorkomen. De buffers vangen water en modder op die van de hellingen naar beneden stromen en voorkomen zo schade in de dorpen die in het dal liggen, zeker

als de buien nog zwaarder worden bij de voorspelde klimaatwijzigingen. Bij het bestrijden van erosie en het verminderen van de afstroming hebben we de medewerking van de landbouw nodig. Als boeren niet ploegen, wordt het bodemleven in de grond minder verstoord. Oogstresten of een bodembedekking / groenbemester worden slechts licht ingewerkt. Door deze combinatie verbetert de structuur van de bodem, die daardoor meer water opneemt. Als je de bodem optilt en breekt maar de aarde niet omploegt, krijg je een voldoende doorluchtige bodem. We noemen dit niet-kerende grondbewerking. Het scheelt de boer ook in het aantal bewerkingen van de grond. Met de LLTB hebben wij eind 2008 een Intentieverklaring erosiebestrijding door de landbouw gesloten om in Zuid-Limburg in 2013 tot niet-kerende grondbewerking te komen. De boeren krijgen in de aanloopjaren 50 euro per hectare subsidie om de omschakeling van diep ploegen naar ondiepe niet-kerende grondbewerking te stimuleren. Op de dalbodem verzamelt het afstromende water zich in grote hoeveelheden, vanwaar het veilig naar de regenwaterbuffers moet worden geleid. Als het water over akkers loopt, ontstaat het risico op geulen en stroombaanerosie. Het waterschap streeft ernaar deze afstroming met grasbanen in goede banen te leiden. We hebben als norm bedacht dat het waterschap aan zet is waar in dit heuvelland meer dan 750 liter water per seconde afstroomt bij een maatgevende regenbui. Daar begint onze taak. Veel van de maatregelen zijn overigens genomen in het kader van landinrichtingsprojecten.”

Welke normering houdt u in de beekdalen aan?

“In het heuvelland hanteren we een overstromingsnorm vanuit het oppervlaktewater van eens in de 25 jaar. Elders in het gebied, ook in de rest van het land, ligt deze norm op eens in de 100 jaar. Ook bijzonder is onze relatie met de Roer. Deze ontspringt in de Hoge Venen in België, stroomt via een aantal bekkens door de Eiffel en loopt de laatste 20 kilometer door het gebied van Roer en Overmaas. We hebben inmiddels een aantal vistrappen aangelegd, waardoor de zalm terug kan naar zijn paaigebieden. In Roermond bijvoorbeeld rond de oude waterkrachtcentrale in de Roer. Er passeren daar nu al zalmen van 90 cm en het totale aantal vissoorten in de Roer is gestegen tot boven de 50.”

“Daarnaast zorgen we voor de veiligheid langs de Maas. Na de overstromingen van de Maas met Kerstmis 1993 en in januari 1995 is vastgelegd dat ook Limburg recht heeft op bescherming tegen overstromingen. Voor de onbedijkte Maas gaan we uit van een risico van eens in de 250 jaar. Via een noodwet is tussen 1996 en 1998 een eerste basale bescherming gerealiseerd van eens in de 50 jaar. Na het gereedkomen van de risicoverruimende maatregelen in de Grensmaas, de Zandmaas en de aanleg van ‘sluitstukkades’ bereiken we overal een beschermingsniveau van eens in de 250 jaar. In 2020 moeten we zover zijn.”

Jan Schrijen

U hebt veel grens met het buitenland.

"Peel en Maasvallei heeft 233 km grens met het buitenland. Ook dat maakt onze situatie bijzonder. We hebben te maken met Duitsland, Wallonië en Vlaanderen. De relatie met de Duitsers is prima, in het bijzonder met het Wasserverband Eiffel/Ruhr. Men eist bijvoorbeeld op elke rwzi 90 procent fosfaatverwijdering. In het stroomgebied van de Worm, die bij Kerkrade en Landgraaf over een lengte van zes km grensrivier is, lozen wij via onze rwzi's Kaffeberg en Rimborg. Deze lozingen verslechteren de waterkwaliteit en vanwege de KRW nemen we nu verdergaande maatregelen. In het stroomgebied van de Rode Beek zuiveren we het afvalwater van twee Duitse gemeenten in de rwzi Susteren."

"Ook met Vlaanderen verloopt de samenwerking goed, al moet die nog wat meer inhoud krijgen. Daar hebben we te maken met de gemeenten, de Belgische provincie Limburg en met de Vlaamse Milieu Maatschappij, een zelfstandig bestuursorgaan. Het feitelijke zuiveringsbeheer ligt bij het afvalwaterketenbedrijf Aquafin. We hopen dat binnenkort de laatste ongezuiverde lozingen op de Voer (door de meeste Voerstreekgemeenten) of de Jeker (delen van Tongeren) worden aangesloten op nieuwe of bestaande rwzi's."

"Wallonië loopt nog altijd achter, maar ook daar verbetert de situatie. Je merkt dat de Kaderrichtlijn Water een impuls gegeven heeft aan de contacten. Men is nog bezig de Europese regelgeving te implementeren. We zitten nu in de fase van gegevensuitwisseling als begin van meer samenwerking. Hiervoor nemen we onder andere deel aan het grensoverschrijdend Interregproject Aquadra. In de steden, zoals in Luik, is men flink aan de slag, maar in de dorpen gebeurt nog weinig. Men loopt 20 tot 30 jaar achter in ontwikkeling op Nederland. Er is nog een hele inhaalslag nodig."

"Als laatste bijzonderheid in dit gebied noem ik nog de watermolens. In Holland gebruikte men windmolens om het water weg te malen. In Limburg kan men door het verval waterkracht gebruiken om molens te laten draaien. Aan dat gebruik van het water zijn oude rechten verbonden. Als waterschap zijn we niet altijd even gelukkig als men een oude molen herstelt en energie gaat opwekken. Zo'n molen is dan zeven dagen in de week 24

uur per dag in bedrijf. Vroeger draaiden de molens alleen als het licht was. Zo'n moderne vorm van gebruik is alleen verantwoord als men er ook een vistrap of *bypass* bij aanlegt. Anders doet de ene investering teniet wat je met een andere hoopt te bereiken. Als waterschap hebben we al lange tijd het beleid om oude stuwrechten te kopen. Daardoor kunnen we regie houden over het gebruik van watermolens mede in relatie tot het hele watersysteem."

Hoe ziet uw loopbaan eruit?

"Ik ben in 1952 in Sittard geboren en studeerde in Nijmegen biologie, aangevuld met chemie. Aansluitend heb ik een promotieonderzoek gedaan naar structuur en mechanisme van een eiwit als pomp, meer precies de waterstof-kaliumpomp in de maag. Naast het wetenschappelijk onderzoek ben ik altijd bestuurlijk actief geweest, in het vakgroepbestuur van de universiteit en in de lokale politiek van Nijmegen. Toen de universiteiten dicht gingen in 1980-1981 als gevolg van de toenmalige bezuinigingen, kon ik op basis van dit avondcurriculum naar beleidsbanen solliciteren. In 1981 ben ik dan ook aan de universiteit van Maastricht medewerker wetenschapsbeleid geworden, in feite de ambtelijke rechterhand van de rector magnificus. Ik ben verhuisd naar Zuid-Limburg en ook daar actief in de politiek gestapt. Ik werd in 1986 deeltijd wethouder van de gemeente Beek, in 1991 lid van Provinciale Staten voor de VVD en in 1995 gedeputeerde met als portefeuille Verkeer en Waterstaat. In die tijd kwam het Deltaplan voor de grote rivieren tot stand. In 1998 ben ik benoemd tot burgemeester van Venlo, een gemeente met een centrumfunctie in Noord-Limburg. In 2005 maakte ik de overstap naar het waterschap."

Is de overgang naar een waterschap dan nog aantrekkelijk?

"U moet zich realiseren dat in de huidige tijd voor een burgemeester geldt dat de 'houdbaarheidstermijn' niet langer is dan acht à tien jaar. Dan raakt de gemeente op hem of haar uitgekeken. In 2005 liep in het parlement de discussie over de gekozen burgemeester. Voordat dat voorstel in de Eerste Kamer door Wiegel werd tegengehouden, had ik mijn ontslagbrief aan Thom de Graaf, de toenmalige minister,

al geschreven. Ik ben verknocht aan het openbaar bestuur, maar zag mijzelf niet nog een periode volmaken. Met verkiezingen krijg je bovendien een ander soort burgemeester. Ik zag toen de advertentie voor voorzitter van dit waterschap, heb gesolliciteerd en ben benoemd. Het is voor mij een mooie combinatie van mijn achtergrond als bioloog en mijn ervaring als gedeputeerde en als burgemeester."

Leeft de waterketenbenadering in Limburg?

"De afvalwaterketen komt steeds dichterbij. Ik ben in 1999 en 2000 op verzoek van de Provincie Limburg voorzitter van de Stuurgroep Waterketen Limburg geweest. Die stuurgroep is gestopt, omdat er te weinig draagvlak voor was. Directeuren Openbare Werken bij de gemeenten zagen geen meerwaarde in het overdragen van het rioolbeheer, gezien de nauwe relatie tussen de riolering en de inrichting van de bovengrondse infrastructuur. Nu wordt per zuiveringskring gekeken wat gemeenten en waterschap gezamenlijke kunnen verdienen. Door per zuiveringskring te werken wordt ook de intergemeentelijke samenwerking gestimuleerd. Het gaat in dit soort processen uiteindelijk altijd om mensen, middelen, mandaat en macht. Dat laatste wordt nooit uitgesproken, maar is wel belangrijk. Maar goed, het begint te lopen. Met het drinkwaterbedrijf WML werven we samen personeel en hebben we één storingsdienst in het weekend. Met acht gemeenten heeft Waterschap Peel en Maasvallei een 'lichte' gemeenschappelijke regeling voor het beheer van gemalen, bergbezinkbassins, etc."

Bent u tevreden over het standpunt van het nieuwe kabinet over de waterschappen?

"In elk geval is duidelijk dat waterschappen blijven bestaan. In Limburg worden waterschappen anders beleefd dan in Holland. Hier is de beleving niet dat het waterbeheer niet anders te organiseren zou zijn. Wat dat betreft denken we minder institutioneel." "Onze grootste zorg is dat de waterschappen het Rijk gaan subsidiëren. In het regeerakkoord nu met 100 miljoen euro, straks met 200 miljoen euro, als bijdrage van de waterschappen in het Hoogwaterbeschermingsprogramma. In ons dagelijks bestuur werd gezegd dat het erop lijkt dat de waterschappen hun bestaansrecht willen kopen door taken van het Rijk over te nemen. Ons algemeen bestuur vindt de dijkgraven te meegaand in het overleg met het Rijk."

Ziet u hier nog veranderingen in de structuur komen?

"Eén waterschap voor geheel Limburg zou mogelijk op de lange termijn kunnen. Verdergaande fusies niet. Maar het gaat om het water en niet om het schap. Mijn ideaal is dat Waterschap Roer en Overmaas zijn werk in de regio hier zo goed doet dat de waterschapsheffing de belasting wordt die burgers en bedrijven met de minste tegenzin betalen. Dan doen wij ons werk goed."

Maarten Gast